

1. Громадянське суспільство, імплементуючи в українське законодавство принципи віросповідних свобод, сформованих демократичними країнами, виступає гарантом соціальної стабільності та злагоди.

2. Механізмом інтеграції та стабілізації соціуму виступає громадянська та міжконфесійна толерантність, рівність всіх релігій перед законом.

3. Безконфліктність в релігійному середовищі можлива завдяки тому, що громадянське суспільство зважено відноситься до ідеї державної та національно-орієнтованої Церкви.

2.5. Ольга НЕДАВНЯ. ЗДІЙСНЕННЯ ЦІННІСНО-РЕГУЛЯТИВНОЇ ФУНКЦІЇ В СУЧАСНИХ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ УКРАЇНИ ЗА УМОВ РЕЛІГІЙНОЇ ТА СВІТОГЛЯДНОЇ СВОБОДИ

Серед низки функцій, котрі виконують сучасні релігійні організації у світі та в Україні зокрема, спостерігаються як відносно традиційні, так і відносно нові, причому принаймні частина перших заново актуалізуються. До таких можна віднести ціннісно-регулятивну функцію. В ситуації «гібридної війни» в Україні перед дуже багатьма її мешканцями (безпосередньо чи через посередництво близьких) знов гостро постають драматичні, а то й трагічні питання життя і смерті, їхнього сенсу, орієнтації між Землею й Небом, між сусідами, між тими чи іншими рішеннями, котрі треба швидко приймати у справах матеріальних, але наслідки яких можуть потім довго бумерангом ятрити совість. На яку систему ціннісних координат при цьому опертися, то кожен мусить обирати сам. В умовах релігійної та світоглядної свободи Церкви та релігійні організації вже не мають у такому виборі особи ролі «законодавців», але по суті все ж практично виявляються чи не єдиними інституціями, котрі пропонують відповідні настанови та поради.

Вивчення їхньої, особливо, практичної роботи у цій справі є надто актуальним, адже спрямування ціннісних орієнтацій для сучасних українців фактично дорівнює їхньому культурно-цивілізаційному спрямуванню, і не лише в сенсі виховання чи закріплення симпатій: Захід чи Росія, але й глибше – здатності та бажанню розбудувувати Україну згідно тієї чи іншої цивілізаційної матриці, котра включає і духовно-культурні архетипи.

Вітчизняні релігієзнавці й раніше не обходили виправданою увагою проблематику практичної функціональності релігійних організацій у сфері ціннісно-орієнтаційної їхньої діяльності. Тут, зокрема, варто назвати працю Виговського Л.А. «Функціональність релігії: природа і вияви» (К.-Хмельницький, 2004) та Кулагіної-Стадниченко Г. М. «Релігійні цінності у процесі формування духовності віруючого». Остання видрукувана в колективній монографії «Релігія в її суспільній та особистісній функціональності» (К., 2011). Останніми ж роками відповідні дослідження, зрозуміло, активізувалися. Тут варто згадати праці Филипович Л.О. й Горкуші О.В. з теми Майдан і Церква. Однак поки ще бракує спеціальних розвідок у царині як теоретичної концептуалізації Церквами їхньої практичної реалізації ціннісно-регулятивної функції, так і методів й шляхів цієї реалізації, а також досліджень актуальних викликів, котрі постають у цій справі перед релігійними організаціями.

Перш ніж приступити до останнього, варто зазначити: цінності (як суто духовні, так і світські) виписані в «золотих заповідях», котрі наявні і подібні в більшості релігій. Але в ситуації релятивізму, в секулярному світі вони піддаються ревізії або ж просто ігноруються. Не можна сказати, що таке явище є зовсім новим в людській історії: подібне ставалося в різні епохи в різних культурах та релігійних традиціях. Однак все ж ці традиції до ХХ століття мали більший вплив, а церковні авторитети – порівняно більшу вагу в сенсі практичного врахування масами їхніх настанов.

Проте було б перебільшенням вважати, що ціннісно-регулятивна функція релігійних організацій залишається переважно в минулому. Адже, з одного боку, починаючи з ХХ століття принаймні у так званому цивілізованому світі секулярність мислення суттєво витіснила його релігійні орієнтири для великої кількості людей. Але з іншого – вплив цього явища на трансформацію свідомості не можна абсолютизувати, оскільки матриця поведінки, що тисячоліттями закладалася посередництвом релігійних систем та інституцій, «вмонтована» в культурне передання та побутові традиції, продовжувала (і продовжує) діяти – усвідомлює це окрема особа чи ні. Відповідно, цінності, виховувані багатьма поколіннями релігійних предків, зовсім не обов'язково відкидаються, принаймні назавжди, по пережиттю підліткової непокори та юнацьких пошуків себе і свого місця у світі.

Більш того, доба прагматизму та постмодернового релятивізму не стала очікуваним «золотим віком» в історії людства, а його секулярний розвиток рясніє серйозними проблемами, що вповні (або й зовсім) не вирішуються в рамках матеріалістичного мислення та матеріально-споживацького менталітету. Відтак, науковці охрестили «великим поверненням» відродження інтересу людей до релігії. У дослідженнях цього феномену в Європі релігієзнавці звертають увагу і на його вітчизняні особливості. Тут слушною є праця В. Єленського «Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ - початку ХХІ століття» (Львів, 2013). Справді, в Україні, як і в інших посттоталітарних, пострадянських країнах, цей процес має специфічний ґрунт: вчорашній атеїстичний диктат не зміг зовсім викоренити релігійність, навпаки, «заборонений плід» є солодшим. Й нині його у вільному доступі «дегустують» покоління, чії предки, зберігши, принаймні частково, побутову релігійність, часто вже втратили практичну воцерковленість або й конфесійну визначеність.

Відтак, сучасні шукачі своєї духовної ідентичності, сенсу життя та його ціннісних орієнтирів в умовах свободи совісті та «гіпермаркету релігій» можуть не лише вибирати останні з огляду на свої суб'єктивні уподобання щодо цінностей, але й «конструювати» для себе певний зручний «набір» цінностей, релігійних та інших, перевіряючи, як він «працює» в їхньому житті.

В ході таких експериментів відбувається «випробовування» й переоцінка цінностей, хтось переконується, що «велосипед винайшли» вже давно і система цінностей «працює» саме як певна система, зокрема – в рамках тисячоліттями вивірених та найбільш універсальних пропозицій тієї чи іншої релігії, а хтось задовольняється «коктейлем власного виробництва» (щоправда, останній проблематичніше передавати у спадок, що робить такий варіант менш практичним з огляду на виховання дітей). Відтак, навіть у тих, хто не прийшов зі своїми ціннісними шуканнями до тієї чи іншої релігії та релігійної організації в підлітково-молодечому пошуковому віці, з набуттям власного життєвого й родинного досвіду можуть додаватися спонуки скористатися «професійною допомогою» в даному питанні. Тож для Церков та релігійних організацій це додатково актуалізує їхнє завдання з виконання ціннісно-орієнтаційної функції.

Окрім згаданих зовнішніх обставин, спільних для глобального світу та із сусідами по колишньому соціалістичному табору, в незалежній Україні Церкви та релігійні організації знайшлися як вчорашніх підпільників чи упосліджених, або ж в якості обмеженої у своїх функціях та «прирученої» радянською та колоніальною владою її «обслуги». Це не лише створило різні для них «стартові умови» відродження, але й досі тягнеться важким спадком різновекторності ціннісних орієнтацій: на Україну, Україну в Європі, Україну-для-Бога, на «русский мир» та ін. Саме так йдеться не лише про культурно-цивілізаційні орієнтації: останні підживлюються, а то й розбудовуються, тими інтерпретаціями цінностей, котрим вчать ті чи інші Церкви та релігійні організації, в чому

можна перекоонатися з вивчення як соціальних доктрин та настанов різних Церков⁶⁸, так і практики їхньої діяльності.

Отже, актуальні виклики здійснення ціннісно-регулятивної функції в сучасних релігійних організаціях України обумовлюються такими основними факторами:

- пошуком нових/старих ціннісних орієнтирів у добу певного розчарування постмодерним спадком релятивізму та матеріалістично-споживацькими ідеалами (що для одних залишаються недоступними, а іншим – не гарантують щастя);
- ситуацією глобального світу та «великого супермаркету релігій», за умов свободи совісті в Україні;
- нерівним пострадянським та постколоніальним спадком різних Церков і релігійних організацій, та різновекторними їхніми орієнтаціями щодо духовної спорідненості з сусідніми Україні державами та спільнотами;
- переглядом українськими громадянами культурно-цивілізаційної орієнтації (Євро-Атлантика котра Росія) та потребою відповідної ревізії системи цінностей.

Відповідно, головні виклики здійснення ціннісно-регулятивної функції в сучасних релігійних організаціях України полягають у наступному:

1. спроможність запропонувати такі ціннісні орієнтирі для сучасної людини, котрі допоможуть їй віднайти і ствердити свою духовну ідентичність та своє місце в координатах цього світу, в рамках існуючих матеріальних можливостей та прийнятних духовних вимірів;
2. здатність виконувати свою, зокрема, ціннісно-орієнтаційну функцію за умов свободи совісті, широкого вибору різних релігій та релігійних організацій та співіснування із колегами, що передбачає, зокрема, неексклюзивістське позиціонування серед останніх;
3. водночас, у ході виконання цієї функції – вміння співпрацювати з іншими релігійними організаціями та витримувати конкуренцію (яка об'єктивно існує), не поступаючись законними та природними інтересами своїх вірних;
4. спроможність допомогти українським громадянам корисно для них переоцінити їхні цінності, щоб привести їх у відповідність з обраним Україною шляхом повернення в європейське культурно-цивілізаційне коло.

Зрозуміло, кожен з даних викликів, як і реакція на нього Церков та релігійних організацій України, потребує докладнішого дослідження, зокрема, вивчення того, чи (або як) обмірковується він церковним проводом, чи опрацьовується практично – і яким чином; також надзвичайно важливим є порівняльний аналіз відповідної діяльності різних релігійних організацій. Адже від того, як Церкви (і не лише їхні очільники, а й усі миряни) зможуть відповідати на означені виклики, залежить не тільки подальше буття та розвиток релігійних організацій, але й розвиток спільнот, котрі тієї чи іншою мірою охоплені їхнім впливом. Для України відповідний успіх чи неуспіх діючих в ній Церков та релігійних організацій – складова частина швидшого та ефективнішого, а чи повільнішого та з більшими втратами просування до гідного нашої держави місця серед сусідів та у глобальному світі.

⁶⁸ Див.: «Церква і світ на початку тисячоліття». Доповідь Ювілейного Помісного Собору УПЦ КП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.old.risu.org.ua/ukr/resources/religdoc/uockp_doc/uockp_socdoc; Основы социальной концепции Русской Православной Церкви [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.patriarchia.ru/db/text/419128.html>; Компендіум соціальної доктрини церкви. – К., 2008; Основы социального учения Церкви АСД в Украине // Жукалюк Н., Любашенко В. История Церкви христиан Адвентистов седьмого дня в Украине. – К., 2003.